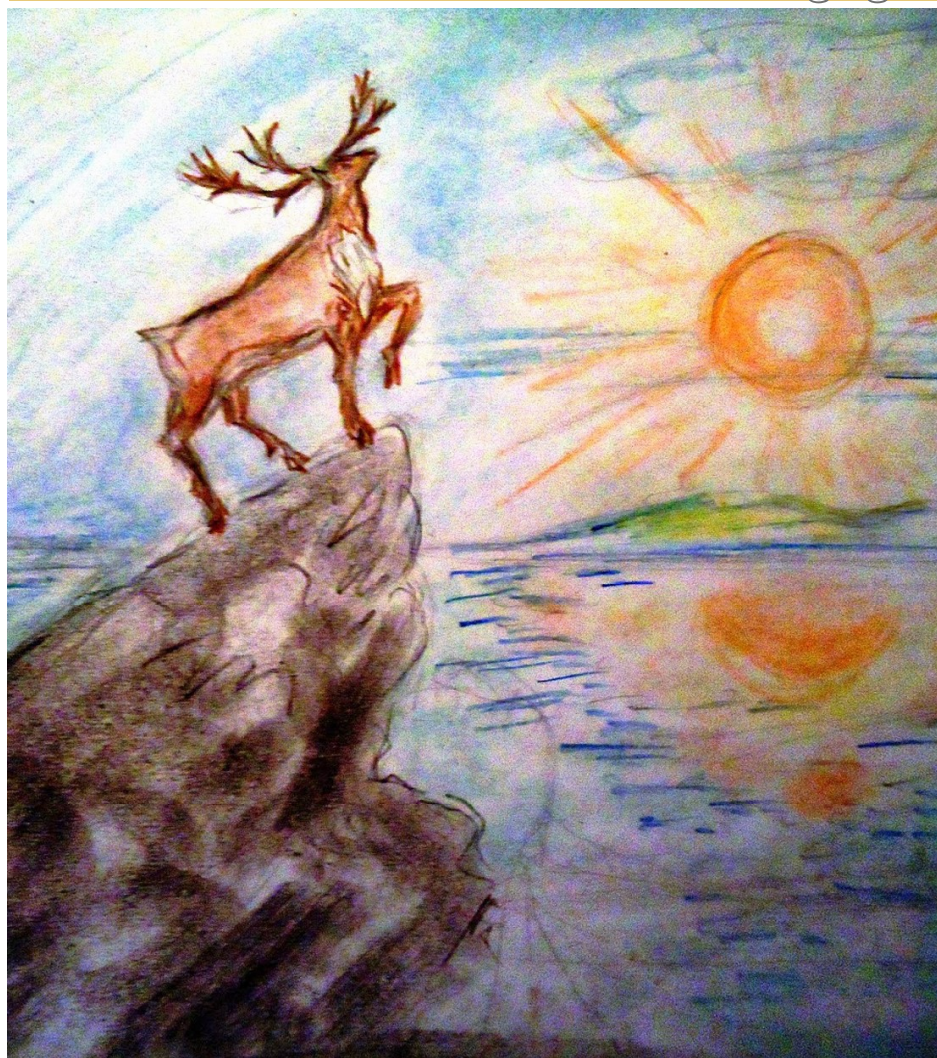

SLÆDESPØRET

Nr. 49

November 2019

15. årgang

Knud Rasmussen Selskabet

Indholdsfortegnelse

Anden del af Grønlandsarbejder Hans Jessens breve fra	
Østkysten 1958	277
Forældre løse børn	283
3 år i 6. klasse	284
Grønlands nationaldag tale.....	287
Narhvaler i Qaanaaq.....	289
Vladimir Vladimirovich Tjarnoluskij.....	290
Børns Bidrag til den kulturhistorisk diversitet i Norden & Arktisk.	293
Kunst i læ af polarcirklen Kenojuak Ashevak	295

Kære medlemmer af Knud Rasmussen Selskabet

Som I alle ved blev vi på generalforsamlingen enige om at løse problemet med trykkeomkostninger af Slædesporet ved at skære antallet af numre ned til to om året. Dette nummer er så nummer et i år og nummer to skal på gaden inden jul. Jeg beklager meget al denne forsinkelse og er derfor glad for jeres tålmodighed.

Dette nummer af Slædesporet er lidt mere arktisk end vi plejer at lave bladet. Det er helt bevidst, idet vi gerne vil leve op til vores statutter, hvor det er præciseret, at vi skal omfatte hele Arktis.

Dermed rammer vi også en tendens i tiden, der peger på Arktis som sådan og ikke bare på Grønland. Knud Rasmussens blik var rettet mod hele Arktis, så også her er vi i overensstemmelse med vores bagland. Vores fokus er de arktiske folks kulturer og levevilkår, nøjagtig det der optog Knud Rasmussen gennem hans ekspeditioner og gennem hele hans forskning.

Kilaasi

Herover russisk samefamilie samlet i teltet, tegnet af den russiske etnograf Vladimir Vladimirovich Tjarnoluskij 1927.

Forside det mystiske rensdyr Mjandasj.

De i artiklerne fremsatte synspunkter er forfatterens egne og dækker ikke nødvendigvis Knud Rasmussen Selskabets synspunkter.

Eftertryk af artikler kun med forfatterens tilladelse
Layout: Alu Petrussen
Oplag: 300 eks. ISSN 1603-9246

Anden del af Grønlandsarbejder Hans Jessens breve fra Østkysten 1958

Angmagssalik 17-8-1958

Kære alle derhjemme

Ja så er jeg her igen. Der er Luftpost fra "Kap Dan" i morgen.

Mange tak for Brevene i Fredags. Der var hele fire, og Snus, det var dejligt. Nej, jeg spiser ikke det hele selv; men jeg har lånt nogle asker, og de skal jo betales tilbage igen, du skal dog ikke sende mer. Det ser jo ellers ud til at gå nogenlunde derhjemme, bortset fra at i savner mig lidt. Det er gensidigt. Jeg har ellers fået tilbud om at blive i Vinter her, men sagde nej. Robert Kjær skal blive. Nej han har ikke noget godt ry, heller ikke her. Drikket det hele op.

Der ligger et stort skib "Britannia" ¹¹ i havnen i disse dage, og lossere kul. Det bliver nok næste post herfra; men den er i Danmark tidligst om 3 uger. I går kom der et Canadisk Krigsskib og ankrede op her i Bugten. Der var 4 marinere her nede i vores Barak. Vi fik en vældig sludder, flinke fyre. I dag har vi arbejdet, støbt søkkel til et Hus. Vi arbejder 80 Timer om Ugen, så man kan jo nok ligge roligt når man kommer hjem. Her er stadigvæk meget varmt, som på de varmeste sommerdage derhjemme. Klar stille Vej.

Nu er Myggene borte; men så har vi fået Fluer i stedet, og de er meget værre. De er mindre end Myggene, men meget frækere. De sætter sig i næse og ører og er ikke til at jage væk. Jeg har været helt Bremsegal i dag!

I dag fik vi Flæsketeg til middag, det er fra frysehus, smagte dejligt. Vi får sommetider stegt Laks nu, det er en herreret. Laks er billige her, 1,00 Kr pr. Kg; men grønlanderne er godt tilfreds, de kan hente en bådfuld i et par timer. De vejer 30-40 pund stykket. Jeg har forresten

ligget i sengen et par dage, Torsdag eftermiddag og Fredag. Det var maven, måske forkølelse, men det er ovre nu.

Ja jeg har fået Billeder fremkaldt her. Det koster det samme som derhjemme. Jeg har en hel stak, mange gode imellem. Du spørger om hvordan med penge. Vi får jo 10,00 Kr om Dagen i kostpenge; men dem ser vi ikke, de går til Kost og Kul og bliver der overskud, bliver de udbetalt når vi kommer hjem. Sidste måned gav det kun 21 Kr pr. mand, men vi får jo nogle penge udbetalt her så vi kan holde den gående. Der skal bruges penge næsten hver dag, men jeg bruger ikke flere end nødvendigt. Ja, jeg køber en pakke Cigaretter en gang imellem. Jeg fik Brev fra din Far, en fødselsdagsbilsen.

Alle varer er dyrere her end hjemme.

Nå men jeg må jo slutte, der var ellers mange ting, jeg ville have fortalt, men pladsen tillader det ikke.

Tak børn for alle jeres kærlige breve. Det var dejligt at høre fra jer.

Tag nu de kærligste hilsener alle sammen. Hils alle der sender hilsen til mig
Far

Jeg har tænkt på at købe en Anorak eller en Sælkindstaske til pigerne. Hvad mon de helst vil have. Kamiker er der ikke meget ved at købe. Dem kan man jo ikke være bekendt at gå i i Danmark. Hav det nu godt alle sammen.
Godnat

— 0 —

Angmagssalik 22-8-1958 Kl. 22

Kære Alle

Ja så er jeg her igen. Jeg var lige oppe i Kantinen

¹¹ Kryolitselskabet Øresunds fartøj M/S Britannia, der overvejende fragtede kryolit fra bruddet i Ivigtut

og drikke Kaffe, og fik der at vide at der var Luftpost i morgen, så nu må jeg lige have et brev griflet ned inden jeg går i Seng.

Der er ellers ikke noget særligt nyt at berette. Jeg arbejder stadigvæk på Elværket, og skal blive der foreløbig. Vi har lige fået at vide i dag, at vi får en flyvetur alle sammen. I en Helikopter, det bliver meget interessant. Det er stadigvæk varmt her, sommetider lidt Nattefrost, men meget varmt om Dagen. Derhjemme er vejret nok ikke så godt. I morgen er det jo min fødselsdag, så jeg går næsten og håber på et telegram, men måske det er for dyrt for jer. Hvordan går det med at få pengene til at slå til. Hvis ikke du, K. M., kan få Renterne sendt, kan du jo ringe til Amtsstuen og få udsættelse til den 15. Okt., måske jeg er hjemme ved den tid; det er vist meningen at vi fra GTO¹² skal sejle hjem i år, men ingen ved noget rigtigt endnu. Hvis vi skal sejle, bliver det med Grønlandsskibet "Tikerak"¹³. Det skal være hjemme først i Okt. Nå men den tid den sorg. Hjem kommer vi jo nok enten på den ene eller den anden måde. Det vil blive dejligt at komme hjem.

Der er et par stykker her, der har fået Polarkul-ler. De vil ingenting bestille og kan hverken sanse eller samle, den ene af dem har jeg arbejdet sam-men med i dag. Han er helt rundt på gulvet. Jeg skrev vist engang, at jeg skulle på udsted og arbejde. Det bliver ikke til noget. Der er også nok at lave her. Lad mig nu vide, hvordan det står til derhjemme, når I skriver igen. Hvordan går det med Kirsten på Realskolen. Det er jeg spændt på at høre lidt om. Kan hun nok komme op om morgenen?

¹² GTO – Grønlands Tekniske Organisation var fra 1950 det samlende organ for bygge- og anlægsvirksomheder i Grønland, et direktorat under Ministeriet for Grønland

¹³ MS Tikerak – fragtskib tilhørende Kongelige Grønlandske Handel. Bygget i Holbæk 1949

Er I raske alle sammen? Har du fået Vinduerne malet? Hvordan går det med Kaninerne? Det er jo ikke til at følge med i nogen verdens ting heroppe. Det eneste vi får at vide er, at det er Bygevejrer hver dag i Danmark. Det er ikke godt for Høsten. Jeg sidder og skriver ved et stearinlys, og Fluerne flyver ind ad Vinduet og lige ind i Flammen. Det har de godt af de Dævle. De er ikke større end Myggen hjemme, men bide kan de som Pokker.

Nå men jeg må til at slutte. Jeg er søvrig og træt, men jeg syntes ikke, jeg ville snyde jer for et brev, når der var en mulighed.

Tag så hermed de kærligste hilsener fra mig, og hav det godt alle sammen, og vær gode ved hinanden og skriv nu snart. Godnat

– 0 –

Angmagssalik 3. 9. 1958 Onsdag

Kære Alle.

Mange tak for Brevet jeg modtog den 2. ds. Jeg fik ikke sendt noget Brev med "Selbarden". Den snød os. Jeg var på Ikateq Fredag og Lørdag. Vi var ovre med materialer til et Hus og da vi kom hjem, var den væk. Den var imidlertid sejlet til Kap Tobin og kom igen i Mandags, var her en Time og sejlede så igen. Så det var igen en forbier. Jeg har sendt 2-3 Billeder med Britannia. Dem har I nok fået nu, den gik på Vestkysten efter Kryolit, og skulle være hjemme 4. Sep.

Jeg regner med at være hjemme igen senest d. 15. Okt.

Jeg er ellers blevet presset slemt for at blive her i Vinter. Der skal laves 2000 m³ Skærver til at støbe med i stedet for ral, men jeg har sagt til Byggelederen, at det får jeg nok ikke lov til af lil-lemor. Jeg vil også helst hjem. Du må gerne hente mig i Kbh. Jeg telegraferer tidspunktet; men det kan jo nok komme til at vare en dag eller to. Vi skal sejle herfra til Flyvebasen og derude fra kan man ikke telegrafere, og det kan jo nemt sætte ind med tåge eller sne. Det er for sket, at de har været

2 Dage på Flyveren.

Når jeg kommer hjem til Kbh. regner jeg med at vi bliver en Dag eller to. Du må sørge for ikke at love dig ud til noget. Vi skal bo på Hotel og så skal vi ud at kigge lidt på Byen, inden vi rejser hjem.

.....

Jeg håber I er blevet raske alle sammen. Det glæder mig at Anna er en sød pige. Nu skal jeg se om jeg kan få syet en Anorak til alle Ungerne, også Peter.

Det er stadstøj her for Drengene, hvid Anorak og sorte Bukser og Kamiker. Det ser fint ud. Jeg har set på et par Sælsskind Hjemmesko til dig, Mutter. De koster 15 Kr men er næsten uopslidelige og meget varme.

Nu er det begyndt at regne her. Det har regnet i 2 Døgn nu, uafbrudt. Det er helt stille vejr og meget lummert. Vi går og arbejder ude med regntøj på. Det er ikke behageligt. På søndag har vi fri. Det skal blive dejligt at få hvilet rigtig ud. Der er tale om at jeg skal til Kungmiut og støbe sokkel til 2 Huse. Det vil tage ca. 14 Dage. Jeg har også været i Quernatorssavik¹⁴ og lave noget Murerarbejde (se Kortet). I kan tro det vipper når man kommer ud i de lange Atlanterhavsdønninger. For et par Dage siden sejlede der et magtigt Isbjerg her ind i Bugten. Det blev anslået til at være 150 m over vandet og 1000 m under vand. Det er en magtig kolos. Det kan man slet ikke forestille sig, når man ikke har set sådan en fyr. Hvis Torben¹⁵ vil til Grønland kan han jo bare skrive til GTO eller Asmussen og Weber, Holbæk¹⁶ efter en ansøgning. Murere kan altid

få Arbejde på Grønland.

Min Bronchitis marker jeg ikke noget til. Jeg er frisk som en fisk. Det var godt at du har fået malet vinduerne. Sørg for at holde orden både ude og inde, så jeg kan blive glad for at komme hjem igen.

Robert Kjør skal blive her i Vinter. Der skal i alt blive 16 Mand for GTO. Robert er ellers dygtig til sit sit Arbejde. I den retning er der ikke noget i vejen.

Nu får vi snart elektriske lys i vores Barak. Det bliver rart. Det er mørkt om aftenen nu, men om morgenen Kl. 5 er det lyst.

Nå jeg må slutte. Hav det nu godt, og hils alle venner og bekendte og sig til Magnus¹⁷, at her er et helt eldorado med jagt og fiskeri. Der er lige skudt en Isbjørn her. Skindet er så stort som et stuegulv.

Kærlig hilsen til jer alle fra Far

[tilføjelse] Sig til Sengenbjerg¹⁸, at jeg er hjemme ca. 15. Okt.

— o —

Angmagssalik 4-9 kl. 17.30

Ja, I får lidt mere endnu. Vi må godt sende alm. Breve som Luftpost fik jeg at vide i dag, og nu regner det sådan i Eftermiddag, at vi ikke kan arbejde, så jeg har tid til at skrive lidt mere. Ikke fordi jeg har noget særligt at skrive om, men lidt kan jeg jo altid male op. Ja, det styrtregner, så man ikke kan se Bjergtoppene lige overfor, en Trillebør regner fuld i løbet af et par Timer. Jeg er ganske alene i Barakken, nogle af de andre arbejder inde, og andre er til Fuldemik, der er et par stykker, der har drukket i 3 Dage nu. I

¹⁴ = Qernertuarsuit?, et udsted

¹⁵ Torben A. Jessen, f. 1932. Hans Jessens yngre halvbror, som i 1960 fik arbejde i Aputeq, Grønland

¹⁶ Entreprenørfirma med sæde i København og Holbæk og med aktiviteter i Grønland. Lukkede i 1974

¹⁷ Magnus Jensen fra Vandel, en kammerat derhjemme

¹⁸ Værkfører på Grindstedværket, hvor Hans Jessen arbejdede før og efter opholdet i Angmagssalik

formiddags købte de 2 hele Fl. Brændevin og ½ kasse øl. Det har de drukket. Da jeg kom hjem i eftermiddag sad de her sammen med 3 Piger, alle sammen pissefulde. Den ene af dem var vores kinfak, Ruth. Hun lavede et farligt spektakel, da de andre var gået, nu har jeg smidt hende ud, så nu er der ro.

Har jeg skrevet noget om Hunde før? Her er så mange Hunde så Herren må sig forbarme, og alle er de af samme race, Slædehunde. Der er med Hvalpene ca. 600 Hunde her, og med mellemrum hyler de alle på én gang over hele Kolonien. De bliver fodret med Sælspek og indvolde af Sæler 1 eller 2 gange om ugen, og de får ikke andet. De skal være magre, ellers duer de ikke som Slædehunde. Det er nogle glubske sataner. Både sidste år og forrige år blev der bidt et barn ihjel her, begge danske.

Jeg prøver på at lære noget grønlandsk sprog, men det er meget vanskeligt. Nogle gloser har jeg da fået lært. Ani toba betyder f. eks. Hvad er Kl. De fleste grønlandere kan tale noget dansk, men det kniber med udtalen. De siger P i stedet for F.

Jeg har talt med Byggelederen igen, og jeg har nu sagt endelig nej til at blive her i Vinter. Han vil også helst have folk uden familie hjemme. Jeg sagde til ham, at det var ikke så godt for Manden at være ene, han svarede at det var måske heller ikke så godt for Konen. Jeg bliver blandt de sidste, der kommer hjem, fik jeg at vide; afrejse omk. d. 15. Okt., så du kan sige til Sengenbjerg, at jeg er klar igen omkring d. 20. Du kan jo bare lade Henry sige det til ham.

Her er nogle flere Billeder. Jeg har skrevet bagpå hvad de forestiller. Jeg har mange flere endnu; dem tager jeg selv med. Brevet må jo ikke veje over 15. gr. Tak for billedet af Anna. Det er meget godt. Lørdag aften er jeg inviteret op til en Grønlander der hedder Johan. Han er ansat på radioen. De har et meget smukt hjem, jeg har været der en gang før. De har 2 Børn på 3 og 5 år, dejlige unger.

I går hørte jeg om en dansker, der hedder [navnet udeladt], at han havde banket en Grønlanderpi-ge, så hun var blet ophovnet i hovedet og store sår på arme og ben. Det bliver han ikke tiltalt for, det er noget svineri. Her er ingen Politi, så folk kan gøre næsten hvad de vil; havde det været hjemme, havde sådan en fyr fået mindst et halvt år i spjældet.

Nå, jeg slutter for anden gang. Hav det nu godt og vær gode mod hinanden.

Kærlig hilsen Fur

— 0 —

Angmagssalik 12-9-1958

Kære Alle!

Mange Tak for Brevene jeg modtog d. 7 ds. Det ene var dateret d 21- 8 så det var jo en lidt forsinket fødselsdagshilsen; men bedre sent end aldrig,

Du spørger om jeg længes efter at komme hjem igen. Jo selvfølgelig gør jeg da det, det tror jeg nok de fleste gør.

Nå, jeg må fortælle lidt om hvad jeg har oplevet siden sidst. Jeg er blevet færdig på Elværket nu. Onsdag, Torsdag og Fredag har jeg og 4 andre danskere samt 6 grønlandere været med skibet "Svendborg" oppe i Nærbeden af Sermiligaq¹⁹ efter en last ral, vi er lige kommet hjem i aften med 220 ton Ral. Vi har haft 49 Timer i 3 dage. I aften da vi var ved at bære nogle Planker iland, var der en af danskerne, Henry hedder han, der fik højre hånds pegefinger klemt af, da han smed Planken. Heldigvis var der en Båd inde hos os med Proviant, så vi sejlede omg. hjem med ham. Jeg har lige besøgt ham på Sygebuset i aften. Han flyver hjem på Onsdag. Vi havde en ordentlig rippetur hjem i aften. Det tog 4 timer. 2 mand søsøge.

¹⁹ Sermiligaq – et udsted

Det bliver nok til alvor med at jeg skal til Kungmiut²⁰ (se Kortet) og støbe sokkel til et Statslånsbus og en tørrelade til Torsk. Jeg skal nok sende Brev hver gang der er lejlighed, men lidt uregelmæssigt vil det nok blive; men der går da båd til Kungmiut i hver uge, så det går nok. I formiddag var der en af Matroserne på "Svendborg", der sejlede ud og fiske i en jolle; et kvarter efter kom han tilbage med 20 store Torsk hver på 1m længde. Man kan næsten ikke nå at få krogen ud inden der er bid. Der fanges kolossale mængder af Fisk her.

Det har regnet både Onsdag og Torsdag, så det var ikke så behageligt; i dag har det været fint vejr igen. Jeg har taget nogle billeder i dag; forhåbentlig bliver de gode. Jeg har to Film, jeg ikke har fået fremkaldt; det skal jeg også have gjort nu. Det koster det samme her som hjemme.

Nå min Pen er ved at løbe tør. Jeg håber I alle er raske og sunde og i godt humør; det kan ikke betale sig at gå og græmmes af længsel, det bliver tiden kun længere af.

Jeg får nu syet en anorak til jer alle sammen, det er en pige, der hedder Helene, der syr dem. I skul-le lige se, når hun klipper en anorak; hun breder stoffet ud på Bordet, kigger lidt på personen, og klipper så, og det går stærkt. Der er garanti for pasform. Jeg skal nok finde en ting til Hanne. Hils hende og alle jeg kender. Hav det nu godt alle sammen.

Kærlig hilsen fra Far

— 0 —

Angmagssalik 24-9-1958

Kære Alle

Mange tak for brevet jeg modtog i dag. Jeg benytter lejligheden til at skrive i aften. Jeg har været på overarbejde flere aftener, men i aften har jeg fri. Vi har travlt med Løsning; Martin S. ligger her end-

²⁰ udsted, på østgrønlandsk Kuummiin
(="folkene ved elven")

nu, den bliver vi færdig med i Morgen. Tikerak kom i dag, den skal også losses her, desuden skal Svendborg lastes med Stykgods til forskellige udsteder: Kap Dan, Kungmiut og Sermiligaq,

Ikateq 1958 Foto: Hans Jessen

Der er tale om, at jeg skal med på turen; det kunne også være meget interessant. I sidste uge var vi igen ude efter ral med "Svendborg"; det tog hele ugen lige fra Mandag morgen til lørdag aften, det var en værre tur; men nærmere om det, når jeg kommer hjem. Nu er der jo ikke så længe igen, 12-14 dage. De kan snart gå. Tiden går hurtigt her, arbejde og sove, det er det eneste der er at tænke på.

Jeg har købt en salonriffel, den er tysk, et fint mærke. 100 Kr. Den koster 200 i Danmark, og den må jeg få med hjem. De rigtige rifler kan man ikke indføre uden at betale told. Man kan få en fin kanadisk riffel her for 100 Kr; en dansk model 89 koster også 100 Kr. Hvis jeg får råd, vil jeg have en grønlandsk strikket Trøje med hjem; det er den sværeste Trøje jeg har set. Den koster 48 Kr.

Det passer ikke at man kan skrive varer hjem fra U.S.A. her. Det er kun på de amerikanske baser. Jeg har lige købt et par svære Overtræks-sokker, de koster 6,75. Det er billigt.

Jeg ved ikke hvor meget jeg har tjent, men jeg regner med der står ca 3000 Kr til mig når jeg kommer hjem, så helt bar røv har jeg da ikke. Det går hårdt ud over mit arbejdstøj, min uldne

troje er snart kun laser; men det skal i hvert fald holde [tiden] ud her. Du skrev noget om sidst at du havde hørt i en udsendelse, at de grønlandske Piger havde en meget lav moral. Jeg synes, det er en forkert måde at sige det på, for de har overhovedet ikke noget moralbegreb, og det har grønlanderne aldrig haft. Man kan ikke bebrejde dem noget; det er da værre med danskerne med al vores morallære, at vi ikke er bedre end dem; nå men skidt med det pjat, det spekulerer jeg ikke så meget i.

Det er dog forfærdeligt som I længes efter mig; det er næsten hele indholdet i dine breve; hjælper det at sidde og skrive så meget om det? Jeg kommer jo ikke hjem en dag før af den grund. Nå, men det skal blive rart at komme hjem igen.

Tak børn for jeres breve, jeg fik med Martin [S] sidste lørdag. Jeg glæder mig til at se jer igen.

Kirsten bliver nok gal, for jeg barberer mig pant 2 gange om ugen; der er ikke mange med fuldskabber. Nå jeg slutter, jeg telegraferer hjem om forventet ankomst til Kbh. så der er god tid til at rejse derover.

Hils nu alle venner og bekendte.

De kærligste hilsener til jer alle

Far

[Tilføjelse:] Vi har fået elektrisk lys i vores barak, det er dejligt.

Telegram: Kungmint d. 7/10 1958 kl. 17.40
Fru Hans Jensen, Billund

tjenstlig bemærkning: forsinket ved fejladrivelse²¹

Fra Vejle kl. 10.10

Forsinket ankomst Kastrup 15 Oktober ophysning Kgh.

Hans

Kungmint

[beretning 1995]

"Omkring midten af oktober skulle vi hjem. Vi havde pakket dag dagen efter at jeg var kommet tilbage fra Kungmint, og dagen efter skulle vi med skonnerten "Svendborg" over til Kulusuk, hvor amerikanerne samme sommer havde etableret en base. Der var vel et par timers sejlad, og vi stod alle på dækket med vor bagage. Vejret var ret godt, men alligevel var der mange der blev søsyge og ofrede flittigt til havguderne. I Kulusuk skulle vi landsættes med et landgangsfartøj. I dette fartøj stod der en del vand, som først skulle pumpes læns. Man kunne imidlertid ikke få lænsepumpen igang, og så besluttede man, at vi skulle gå i båden med vandet i. De der havde gummistøvler på, skulle stå i vandet, og resten skulle stå i forstævnen, hvor der ingen vand var. Det tog altsammen tid, og det var ved at mørkne, men da vi først var kommet i land, gik det stærkt. Der holdt to busser, parat til at køre os til flyveren, bagagen tog amerikanerne sig af. Det var begyndt at sne temmelig tæt, og vi snakkede om, at vi nok ikke kom afsted den dag. Men afsted kom vi. Flyet stod med startede motorer, og da vi var kommet ombord, kom flyets kaptajn løbende op ad midtergangen, og få sekunder efter skumplede af sted hen ad den ujævne startbane, og i luften kom vi. Det var første gang der

²¹ Navnet er skrevet forkert og Telegrafens har tilsyneladende først adviseret Hans Jensen i Billund. Han var sognerådsformand og havde telefon. Det fik Hans Jessens familie ikke før 1960 el. 61

startede et større fly fra Kulusuk. Jeg er sikker på, at det kun var islænderne der vovede at sætte et fly i luften, under disse forhold.

"Da vi havde fløjet en halv times tid, gik den yderste motor på højre vinge i stå, og lidt efter den anden. Maskinen fløj nu halvt sidelæns, men ikke desto mindre landede vi i Reykjavik et par timer senere, i god behold. Undervejs fortalte stewardsen, i højtaleren, at hun gerne ville have lavet en kop kaffe til os, men vandtanken var desværre frosset, så det kunne altså ikke lade sig gøre. Gad vide hvormeget der virkede i "Lurifax". Ikke for ingenting, blev den kaldt "Lurifax". Et stykke tid efter hjemkomsten, læste jeg i avisen, at "Lurifax" havde fået startforbud i Kastrup. Det kom

aldrig på vingerne igen.

I Reykjavik blev vi indlogeret på et hotel, fik et bad og kom ned i spisesalen til middag. Tre retter mad og dug på bordet. Det var som at komme til en helt anden verden. Vi opdagede først nu, hvor primitivt vi havde levet de sidste måneder.

Dagen efter fløj vi med rutemaskinen til København via Glasgow. I Glasgow var der to timers ophold. "Icelandair" tilbød os en sightseeingtur i byen. Desværre lå mit pas i flyet, så jeg måtte, sammen et par andre vente i lufthavnen til vi skulle fortsætte til Kastrup.

Mor og Anna var i lufthavnen for at tage imod mig. Det var dejligt at være hjemme igen."

– 0 –

Forældreløse børn

Af Kathrine Kielsen, Nanortalik

Kathrine Kielsen vil i de kommende numre af Slædesporet overlevere en lang række beretninger. Disse beretninger er overlevet mundtligt både fra hendes egen fami-

lie - primært hendes bedstemor, som kom fra en lille bygd Nûk i Kap Farvel området og overleveringer fra hendes mands familie. I flere af disse beretninger vil vi møde kendte personer som Knud Rasmussen, Gustav Holm og Autdlârîtâ (Kristian Poulsen), men især overleveringer fra personer, der ikke kom med i hverken de tidligere opdagelsesrejsendes beretninger og heller ikke i de nyere beretninger fra bl.a. Nationalmuseets omfattende beskrivelser af indvandringen fra Østgrønland til den sydligste del af Vestgrønland – Kap Farvel landet.

Den første overlevering kommer fra Kathrines mands familie og er fortalt af Regine.

Regines mor Peqinngitaq (en der ikke er rask) er fra åndemanagerens tid og har selv overværet åndemanagering. Denne overlevering handler nu om, hvordan forældreløse børn blev behandlet og foregår omkring 1870'erne.

Peqinngitaqs mor boede på en boplads på Østkysten nær Skjoldungen. Hendes mand var omkommet på havet under fangst. De havde fire børn, hvoraf det mindste endnu var et spædbarn. Da der i forvejen var nød på bopladsen, vidste hun, at de ville komme til at sulte. Hun blev vanvittig og skør ved tanken om dette og begyndte at gøre skade på sig selv ved at skrabe huden af ansigtet (nasaarak). Hun fik skrabt næsten al huden af ansigtet. De andre beboere på bopladsen begravede den vanvittige kvinde sammen med spædbarnet levende i sandet. Efter dette flygtede de fra

bopladsen i umiaq og efterlod de tre andre børn i en lille tørvehytte med kun ganske lidt spæk. Det ville hurtigt brænde op, og så ville de være alene i mørket. Børnene kunne høre moderens skrig og gråd, da hun blev begravet i sandet med det lille barn. De sad alle tre på briksen i tørvehytten og var rædselsslagne.

Efter nogen tid kunne de høre nogen kravle i husgangen. De blev nu endnu mere bange, da de troede, det var moderen, der som spøgelse var stået op af sin grav og nu kom efter dem. Det var ikke moderen, men en mand fra bopladsen – Issiavik (en stol med et ben, så man kan lære kajakroning). Issiavik var venlig og fik vasket børnene og gav dem tøj på. Umi-aqen med de andre fra bopladsen kom tilbage for at hente nogle ting, og han sagde til dem, at de skulle tage børnene med. Issiavik sagde til børnene: jeg har hørt, at dem, der bliver døbt, de får en anden tro, og dér smider man ikke børn væk. Børnene kom med umiaqen, og på vejen kunne de se en lysende skikkelse, og den

rørte ved de tre børn. Måske var det en engel eller Jesus, sagde de altid bagefter. Først kom de til Itivdleq, hvor det første de mødte var en dame med en lang sort kjole. Inde i hendes hus samlede hun noget op fra gulvet og kastede det ind bag en lille dør. Sådan noget havde de aldrig set, og det var meget mærkeligt. Det var handelsbestyrerens kone, og hun havde kastet lidt kul i kakkellovnen. Fra Itivdleq blev de sejlet til Frederiksdal og blev døbt af de tyske missionærer, som også fik sat dem i pleje. Børnenes navne var Heinrich, Aappili og Peqinngitaq. Heinrich og Aappili kom til at bo i en nu nedlagt bygd Tupamiu for enden af det store bjerg Tunuseriaat. Peqinngitaq havde ikke et nemt liv. Som barn og ung blev hun behandlet som en slave. Da hun blev voksen, var hun skarp i munden og talte sårende til folk, hvis hun ikke blev behandlet ordentligt. Hun blev gift tre gange og fik tre børn i alt, hvoraf den ene var Regine, som har overleveret denne historie.

Tre år i 6. klasse

Af: David Kristoffersen, Nanortalik

*David tegnet af
Ludvig Silassen*

I sidste nummer af Slædesporet (nr. 48) bragte vi første del af David Kristoffersens historie. Han blev som 9-årig sendt til Danmark, fordi han haltede. I Danmark blev David indlagt på Skt. Josephs Hospital

og Refsnæs Sanatorium, hvor han blev udstyret med nye sko med forhøjet sål på den ene sko. Efter nogle år i Danmark

kom David retur til Grønland.

Nedenfor fortsætter David sin fortælling om tiden i Grønland og sit næste ophold i Danmark.

Artiklerne om David Kristoffersens livshistorie fortsætter i de kommende numre af Slædesporet. Siden sidste nummer er David ved et pudsigt tilfælde kommet i besiddelse af nogle fotografier fra opholdet på Refsnæs. De er blevet overdraget ham af en dansk mand, Bøje Hansen, som også har været indlagt på Refsnæs som barn. Vi bringer derfor nogle af disse fotografier i dette nummer. Ellers er der ikke fotos af

David, før han er blevet voksen.

Hjemme igen i Sydgrønland

Efter at mor og far havde fedet mig op med sælkød som det eneste og hver dag, skulle vi hjem fra Kitsigsut, fangst-øerne til fåreholderstedet. Fangsten ved Kitsigsut handler næsten udelukkende om de store klapmydssæler. På fangst-øerne havde alle børnene været interesseret i mig og specielt en pige fra Frederiksdal ville lege tagfatleg – det var den kendte leg, hvor man spytter i håndfladen og rører den, man fanger og råber attu (næste).

Hjemme på fåreholderstedet Papigatsuk ved Igdlukasik var det imidlertid ikke alle børn, der ville lege med mig. Det var fordi, jeg efter årene i Danmark kun talte dansk, så jeg fik hurtigt lært grønlandsk igen.

Min familie var ikke de eneste, der boede i Papigatsuk. Der boede mange andre familier, selvom man kan sige, vi var i familie med mange af dem. Fåreholderstedet var grundlagt af min mors bror David Elisassen. Der var også min farfar, som tidligere havde spillet orgel i kirken i Igdlukasik, men efter en ulykke med hånden, måtte min far allerede som barn lære at spille orgel, og det talent er også bragt videre til mig.

Min far sagde, at vi skulle rundt og besøge hele familien, så mine forældre kunne fortælle, at deres dreng var kommet tilbage. Vi sejlede derfor til Tasiusaq, hvor meget af familien bor, og her var der også en butik. Min mor mente, at jeg måtte trænge til noget dansk mad efter så lang tid i Danmark, så de kom hjem fra butikken med en pose som indeholdt en stor dåse. Det viste sig at være appelsinmarmelade, og lige det kunne jeg ikke fordrage. Marmeladen blev foræret til børnene i Tasiusaq. De blev glade og jeg

fik mange venner. Jeg blev også vist frem i Frederiksdal, i Appilattoq og i Eqalugaarsuit ved Qaortoq.

Skolegang

Det meste af skoleundervisningen foregik som hjemmeundervisning på fåreholderstedet, men jeg var også på skoleophold i Nanortalik. Jeg måtte gå en klasse under min alder, fordi jeg manglede sprogfærdigheder i grønlandsk. Jeg havde ellers også fået skoleundervisning, mens jeg var på Refsnæs, men ikke i grønlandsk. Mine forældre var flyttet til Nanortalik omkring 1960 for at give os børn en bedre skolegang. Jeg blev også drillet af nogle af de andre børn, fordi jeg ikke kunne ordentligt grønlandsk, så det måtte vi nogle gange ordne med en slåskamp. Jeg blev også drillet pga. mit handicap. På den tid brugte man meget kaldenavne i stedet for rigtige navne. Mine forældre kaldte mig Erneq (søn), men man kan også bruge kaldenavne til at drille med. Jeg havde først gået i 6. klasse i Refsnæs, men ikke lært grønlandsk. Nu skulle jeg så i 6. klasse igen i Nanortalik pga. mit manglende grønlandske sprog. Jeg blev dog konfirmeret sammen med eleverne i 7. klasse, da vi var jævnaldrende.

Skt. Josephs Hospital og Nakkebølle Sanatorium

Efter konfirmationen skulle jeg til Danmark igen med min hofte. Første gang jeg var i Danmark havde jeg kun fået sko og skinner. Jeg kom til Skt. Joseph Hospital igen i 1960 og blev opereret i hoften og der blev sat seks skruer ind i hoften. Hele benet var blevet gipset ind og der var gips helt op til brystet. Jeg var indlagt omkring 6 måneder og lå i sengen det meste af ti-

den, så jeg mistede helt kræfterne i benene og måtte trænes op med krykker. Nok var det kedeligt at ligge i sengen, men der var alligevel forskellig underholdning. I Grif-fenfeldsgade kom Frelsens Hær ofte forbi med fuld musik, og det var god underholdning. Nonnerne på Skt. Joseph sang også både morgen og aften. Før jeg kom til Danmark igen havde jeg lært en fiskesang. En fisker rammer en torsk forkert, så den ikke kan sælges, men den kan til gengæld laves til tørfisk. Den sang synger fiskerne, når de har det godt. Jeg sang og spillede den på Skt. Joseph, og melodien viste sig at være en katolsk salmemelodi. Efter det besluttede nonnerne, at jeg skulle spille til deres sang.

Første gang jeg var indlagt på Skt. Josephs Hospital glemte jeg jo mit grønlandske sprog, men nu var de blevet opmærksomme på det med sproget, så jeg skulle på rekreation på Nakkebøllesanatoriet på Fyn, hvor der var andre grønlandere. Jeg måtte ikke miste mit grønlandske sprog igen. På Nakkebøllesanatoriet viste det sig, at de indlagte grønlandere var fra Østgrønland, så dem kunne jeg ikke forstå, men efterhånden lærte jeg da at forstå dem. De fleste var formentlig tuberkulosepatienter. Vi grønlandere var i en bygning for os selv på sanatoriet. Jeg var der cirka et halvt år og der var også masser af muligheder for beskæftigelse. Jeg lærte vævning og kunne tjene lidt ekstra.

Efter de 6 måneders rekreation på Nakkebøllesanatoriet blev jeg hentet af en Falck-ambulance og kørt til Skt. Joseph igen for at få fjernet skruerne. Derefter kom jeg til Samfundet for Vanføre på Esplanaden i København, og her skulle jeg gå i skole. Jeg var jo stadig alene, og mine forældre vidste ikke, hvad der foregik og blev heller

ikke spurgt, men nu var jeg gammel nok til selv at kunne skrive til dem og fortælle, hvad der skete.

I 6. klasse for tredje gang

På Esplanaden skulle jeg så starte almindelig skolegang igen, men da mit danske sprog nu, efter årene i Grønland, var blevet for dårligt, måtte jeg igen og for tredje gang starte i en 6. klasse. Det blev til 3 års skolegang til og med 8. klasse på Esplanaden nr. 34, og derefter var der lærepladser for handikappede.

Da jeg kom fra Grønland uden mine forældre eller familie, fik jeg tildelt en plejemor i skole- og læretiden. Det var Alice Vestergaards mor Marie Vestergaard, som boede på hjørnet af Østerbrogade og Ryesgade på 4. sal med træer helt op til vinduerne. Marie Vestergaard havde nok omkring 9 – 10 plejebørn, men jeg var den eneste grønlander. Alice Vestergaard blev senere gift med Uffe Ellemann Jensen, men før det arbejdede hun i Radiohuset som ung og var blandt andet sammen med Per Viking og Gunnar Nu Hansen, så jeg har mødt flere kendte radiofolk. Når jeg skulle i skole, skulle jeg tage sporvogn nr. 7 fra Trianglen til Esplanaden, men jeg kunne ikke lide at køre med sporvogn. Jeg var så lille og følte mig helt klemt inde blandt alle de store mennesker i den propfyldte sporvogn. Jeg klagede til Grønlandsministeriet og fik en cykel af ministeriet. Da skolen opdagede, jeg havde en cykel, ringede de efter politiet. Der kom så 2 politifolk, og de lærte mig at cykle i løbet af en uge, og jeg har fået et cykelkørekort af politiet! Det var en stor glæde for mig at kunne cykle. I weekenderne cyklede jeg ad Strandvejen til Nordsjælland. På Trianglen lå der en vin- og tobakshandel, som ejedes af to ældre folk. Her blev jeg

cykelbud og kørte med longjohn cigarer og vin ud til de rige folk i Østerbro-kvarteret. På den måde tjente jeg lidt lomme-penge og kunne både købe grammofoon og radio.

Tak for indbydelsen til at tale her på Grønlands national dag

**Knud Rasmussen Selskabets formand
Claus Oreskovs tale til den Grønland-
ske forening "Kalaalliarq" 21. juni
2019.**

Tak for indbydelsen til at tale her på Grønlands nationaldag.

Det er 40 år siden man indførte hjemmestyre i Grønland og selvstyret fejrer 10-års jubilæum.

Egentlig er det mig meget imod at skulle tale på denne dag, da jeg synes, at det skal være en grønlænder der skal tale på Grønlands nationaldag.

Så slog det mig, at jeg som dansker jo er den del af rigsfællesskabet. Så fra denne platform vil jeg sige et par ord om samme rigsfællesskab og vores relationer i Arktis. Rigsfællesskabet ses og forstås for det meste som en politisk og juridisk anordning. Det handler om politiske, juridiske, økonomiske samt territoriale spørgsmål bl.a. om hvad jeg som dansker kan og må, hvis jeg flytter til Grønland og omvendt om hvilke muligheder der er i Danmark for grønlændere, der vil hertil på uddannelse eller bo permanent.

Imidlertid findes der også et mere uformelt mellemfolkeligt rigsfællesskab. Det er det fællesskab som I og jeg selv arbejder på og hele tiden forandrer efter de forventninger, vi stiller til os selv og hinanden på dette område.

De personlige møder og venskaber mel-

lem rigsfællesskabets indbyggere betyder overordentlig meget. Man skal dog ikke fortvivle, hvis man ikke kender nogen grønlandske venner eller omvendt danske venner. Det kommer helt af sig selv, hvis man opsøger de muligheder der er for at møde hinanden her i landet eller tag en tur til Grønland i ferien.

Kultur er et godt middel til kommunikation og grønlandsk kultur findes mange steder her i Danmark. Der er foreninger som denne der arbejder med mange forskellige kultur projekter. Helsingør er venskabsby med Uummannaq og i den forbindelse har vi kunne opleve børnene fra Uummannaq børnehjem optræde med sang og danse på Kulturværftet. Grønlands husene formidler masser af kultur oplevelser og det samme gør Grønlands Repræsentation på Nordatlantens Brygge. Udover det er der en mangfoldighed af Grønlands foreninger udover hele landet. Det er lige fra kaffeclubber, til sangforeninger og sy klubber, find dem på nettet.

For de seje og unge er der mulighed for at få en universitetsgrad i grønlandsk sprog og kultur på Københavns universitet under "Grønlandske og Arktiske studier" det tidligere Institut for Eskimologi.

Interesserer man sig for Grønlands fortid, på alle felter, naturvidenskabelige så vel som sociale og historiske, så har Arktisk Institut et stort arkiv. Det samme har det

grønlandske selskab og i mindre grad min egen forening Knud Rasmussen Selskabet samt Knud Rasmussens Hus og museum i Hundested og Frederiksværk.

Det er også muligt at støde på grønlandsk kultur og historie på søndagsturen omkring i København.

Man kan støde på Agga Høeghs sten skulpturer udenfor Rigshospitalet. Eller Sæl skulpturen ved Lyng by mølle af den grønlandske kunstner Christian Rosing (Hans – Pavia Rosings bror). Skulpturen blev afsløret for en del år siden i forbindelse med nogle Grønlandsdage der blev afholdt i Lyngby.

På Nikolaj plads i København er der et mindesmærke for Hans Egede og Gertrude Rask på Kirken. Faktisk er de begravet her!

Ved og på Langelinie findes en hel samling af skulpturer med Grønland som fokus.

Isbjørne gruppen er velkendt og ikke langt derfra kan man se en buste af Ejner Mikkelsen. Tæt derpå findes den store mindesten for de omkomne fra Danmarks ekspeditionen med indskrift fra Jørgen Brønlunds sidste optegnelser.

Går man lidt ind mod byen finder man Peter Freuchens inusuk.

På Strandvejen støder man på den berømte statue af Kununguak og man kan se hans grav på Vestre kirkegård.

På Christianshavns Torv ses Grønlands monumentet af kunstneren Svend Rath-sack som nogen også kender fra Sumés pladeomslag.

På National museets etnografiske samling findes verdens største inuit samling. På Folk og kultur studiet for folkemindevidenskab findes talrige af gamle optagelser med grønlandske trommedanse og tromme dueller. Ligesom der findes mangt

og meget grønlandsk fauna på Statens Naturhistoriske Museum. Gå en tur i Botanisk have, der er en hel afdeling med blomster og planter fra Grønland.

Her i Helsingør kan vi også være med. Grundlæggeren af Institutet for Eskimologi, William Thalbitzer, er født her i byen. Nu afdøde grønlandske politiker, aktivist og verdensmand Finn Lynge har boet her. Det myldrer faktisk med grønlandsminder her i Danmark. Og sandt er det hvad tidligere statsminister Hans Hedtoft engang sagde:

”Vi ved, hvad vi skylder Grønland. Grønland har gjort Danmark større, har været tumleplads for dansk vovemod og foretag-somhed og har internationaliseret dansk videnskab”. Det var tilbage i 1950. I dag gælder det ikke dansk foretagsomhed men fællesskabets foretagsomhed. Jeg tænker især på Arktiske anliggender. Vi ved det godt, Grønland er også Danmarks port til Arktis og netop i Arktis ligger der meget af fremtidens muligheder.

Vi har allerede arktisk råd, arktiske miljøsamarbejder, forskellige former for kulturudvekslinger og al dette skal og kan blive bedre i fremtiden.

Grønland er med i det arktiske inuit samarbejde, Inuit Circumpolar Council, der udgør inuitfællesskabet mellem inuit i Grønland, Canada, Alaska og Sibirien. På den måde er man allerede i Grønland solidt forplantet i det arktiske samarbejde. Og endelig kan jeg så tale om Knud Rasmussen, der foretog verdens længste slæderejse - netop for at bevise fællesskabet mellem alle verdens inuit samfund. Det var på 5. Thule ekspedition. Rejsen blev gennemført af 3 grønlændere: Knud Rasmussen og Qaviarssuaq og Arnarulunnguaq. Jeg har en lille historie fra Alaska om

Kununguaq. Fortalt til mig af Simon Løvstrøm (Mooqu):

Mooqu var i Alaska sammen med Tuukkaq teatret og indkvarteret privat. En aften kommer han træt hjem efter en hel dags prøver og derfor vil han gerne hurtigt i seng, men en gammel mand i huset spørger ham ”om han ikke skal stille spørgsmål”. ”Hvad mener du?” spurgte Mooqu. Den gamle mand svarede ”hvis du er fra Grønland skal du da stille spørgsmål”, hvorefter han forklarede ”da jeg var meget lille kom der en mand på hundeslæde fra Grønland og han spurgte og spurgte om alt muligt. Mange, mange år efter kom der en anden mand fra Grønland og han spurgte og spurgte os ud om ham den første. Den første var Knud Rasmussen og den anden var Aqqaluk Lynge, der var i Alaska for at lave research til sin bog ”Inuit – the story of the Inuit Circumpolar Conference”

Knud Rasmussen er åbenbart svær at pla-

cere – er han grønlandsk eller dansk? På minde tavlen i Ilulissat står der Grønlands trofaste søn og på mindetavlen i Hundested står der Danmarks Knud, så kan man selv vælge. Imidlertid er det en kendsgerning, at Knud Rasmussen er rigsfællesskabets eneste fælles helt, som man kunne læse i Sermitsiaq for nogle år siden. Netop Knud Rasmussen gå på mod, nysgerrighed og fanden i voldske trang til kulturformidling mellem Danmark og Grønland samt Grønland og Danmark er noget af det, jeg synes vi skal bygge rigsfællesskabet på. Til slut vil jeg udbringe en skål for Grønland og en skål for rigsfællesskabet – som min ven Børge Chemnitz engang sagde til en fest ”danskerne siger Kasuutta vi grønlandere nøjes med at sige skål”. PS: Kort efter fik jeg den sørgelige nyhed at Børge Chemnitz var død. Han var en velbegavet og spændende mand som gennem sin personlighed berigede sine omgivelser både i Grønland og i Danmark.

Narhvalen i Qaanaaq

Af Karoline Kristiansen

Det er anstrengende og farligt at fange narhvaler. Man skal forberede sig godt og alt skal være i orden. Når man skal harpunere en Narhval, skal man kaste harpunen og så slippe puttaqut, fangstblæren af opustet sælskind. Derved kan man se, hvor Narhvalen er død. Derefter ror man hjem med byttet ved siden af sin Qajaaq (kajak). For ca. 15 år siden skete der en ulykke.

Oppe i Qerqertat 100 km fra Qaanaaq roede en ung mand i sin Qajaaq. Han havde sin far med i en Qajaaq ved siden af, da faderen skulle lære ham at harpunere en Narhval. Imens faderen så på sønnen, der Harpunerede og ramte Narhvalen, havde harpunsnoren sat sig fast på sønnens Qajaaq, så sønnen blev trukket ned i vandet. Faderen så det hele. Da den døde narhval blev hevet ind, fandt fangerne

også sønnen som var død. Narhvalen havde en stødtand på ca. 3 meter.

Da jeg var i Savisivik i 1983 og 84 harpune-rede en af mine jævnaldrende også en narhval og ramte den. Narhvalen lå og lurede under havet og svømmede op til Qajaaq roer M. Hansen. Hans unge ven, Rasmus, så, at narhvalen kæmpede og flænsede M. Hansen. Der blev kaldt til Politiet på Thule Basen og de fandt narhvalen ved hjælp af fangstblæren. Den havde en 3m lang stødtand. Eller mere. Det glemmer jeg aldrig. Min farfar og farmor fortalte også, at da de boede i Savisivik så de fra vinduet en

Karoline Kristiansen er fra Thule og har en overgang arbejdet i Savisivik. Hun har lige-som sin morfar Qaviarssuaq, Knud Rasmus-sen og Arnarulunnguaq selv kørt med hundeslæde. Herom siger hun: ”jeg har kørt med hundeslæde år 1984 over hele Thule i 3 mdr. Fra barns ben lærte far os at køre med hundeslæde. I 1966 kørte jeg i december måned med

piniarteq (fanger), der blev flænset af en hvalros. Qajaaq var der kun små splinter tilbage af. Hvalrosser er brutale. Der er mange sande historier af denne type om Qajaaq piniartut (kajakfangeren). Qaallunaat (den hvide mand) køber narhvalstand så billigt, at der ingen fortjeneste er til piniartorssuaq (storfangeren). Qallunaat sælger det videre for 60.000,00 kr. Piniarteq, Piniarteq's kone, kunne blive enke og stå tilbage uden penge til hende og børnene som skal have mad og tøj.

min morbror over indlandsisen - Politikens bræ. Dette gjorde vi frem til 1968”. Hun har også selv prøvet åndehulsfangst, hvor hun var med til at fange en remmesæl. Hun kender personligt mange storfangere i Thule. Hun medvirker i filmen: ”Knud Rasmussen: Den store Fortryller” af Anna von Lowzow og Lene Borch Hansen. Nordisk Film 2017.

Vladimir Vladimirovich Tjarnoluskij (1894-1969)

Af Claus Oreskov

Etnografer og antropologer er ikke altid lige populære blandt de folk, de laver feltarbejde hos. Ofte beskyldes de for at gå kolonimag-ternes ærinde, eller man er slet og ret irriterede over deres nysgerrighed og

evige snagen i privatlivets fred. Man laver vittigheder om etnograferne som f.eks. hos indianerne i Nordamerika, hvor det hedder, at en familie består af: far, mor, to børn og 5. antropologer/etnografer. Jeg blev derfor positivt overrasket den anden dag, da jeg hos min russiske samiske Facebook ven Tina Sovkina læste følgende: ”I dag er det 125 årsdagen for min elskede etnograf Vladimir Vladimirovitch Tjarnoluskij's fødsel”. Hun skriver så lidt om de samiske myter og sagn, man kan læse om i hans bøger. ”Det er samme historier jeg er vokset op med” skriver

Sovkina.

Min antropologiske nysgerrighed var vagt og jeg besluttede at se nærmere på Tjarnoluskij's liv og arbejde. Faktisk har jeg en bog med ham om ekspeditioner til Kola-halvøen, hvor de russiske samer bor. Det hjalp lidt og resten stykkede jeg sammen fra internettet.

Her er lidt af det jeg fandt frem til
Efter en noget turbulent ungdom med bl.a. studier på kunstakademiet i St. Petersborg og deltagelse i 1. verdenskrig fandt V.V. Tjarnoluskij sin rette hylde som etnograf.

I 1926 deltog han i en ekspedition til Kanin halvøen, hvor han udførte feltarbejde blandt nenetserne. Samme år og året efter påbegyndte han omfattende studier af rendriften hos samerne på Kola-halvøen.

Hans hovedopgave var at finde frem til hvordan de gensidige relationer mellem samerne fungerede i praktiske situationer, med særlig henblik på rendriften.

Rendriften på kola-halvøen adskilte sig markant fra den, som de skandinaviske samer holdt på med. På Kola-halvøen var rendriften organiseret i små enheder som i tajga (Arktisk skov) områderne migrerede omkring på et forholdsmæssigt lille område. På tundraen ude ved kysten lignede rendriften den norske med sæson bestemte migrationer mellem kysten om sommeren og indlandet om vinteren. Renflokkenes størrelse var dog mindre end den normale i Norge på dette tidspunkt.

Tjarnoluskij indsamlede oplysninger fra

informanter blandt den ældre befolkning som var ansete i samfundet for deres viden og kunnen. Det blev til flere bøger om samernes liv og kultur bl.a. om betingelserne for nomadismen på øst siden af Kola-halvøen.

Fra 1931 til 35 deltog han i flere ekspeditioner blandt de russiske samer. Nu var fokus på folkløse, myter og sagn samt kunsthåndværk. Hans videnskabelige karriere blev imidlertid afbrudt da han blev arresteret og dømt efter straffelovens paragraf 58 der omhandlede samfunds skadelig virksomhed. Han blev dømt til forvisning og ophold i Ural mellem 1943 – 45. (Konkret blev han dømt for at spionere for Finland, der i 1941 sammen med Nazi Tyskland uprovokeret angreb Sovjetunionen. Se f.eks.: Henriko O. Lunde: ”Finlands Val 1941-1944 Samarbetet med Hitler- Tyskland”. Krigssituationen medførte en del paranoia og flere andre etnografer, der arbejdede i grænselandet, blev mistænkt og dømt).

Imidlertid lykkedes det Tjarnoluskij på sine gamle dage at komme til Kola-halvøen endnu engang. Rejsen blev finansieret af de sovjetiske forfatters forbund. Herefter skrev han, som en fiktion, om sin ungdoms feltarbejde oplevelser blandt samerne. Bogen kaldte han ”I landet med de flyvende sten” den blev og er stadig meget populær. Forestillingen om ”flyvende sten” havde Tjarnoluskij taget fra den samiske sagnverden. En anden bog fra denne tid ”Samiske Eventyr” blev ligeledes en stor succes.

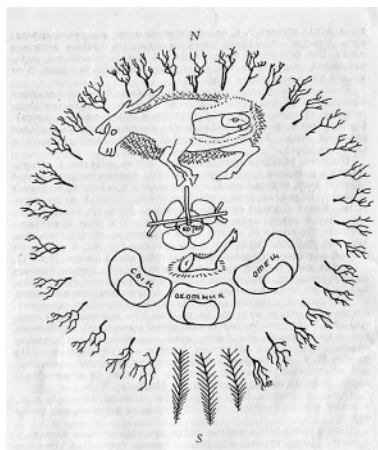
Udover indsamling af data og etnografisk bearbejdelse af samme, var Tjarnoluskij en ivrig fotograf og en gudbenådet tegner – ofte i den satiriske genre. Hans tegninger omhandler ekspeditions livets daglige

trummerum, portrætter af de lokale indbyggere, landskabsmalerier samt etnografiske skitser. Disse skitser kunne være af det samiske sommer telts indretning, renslædens konstruktion m.m.

Jeg har været så heldig at se en del af Tjarnoluskij landskabsmalerier og skitser på det etnografiske museum i Apatity på Kola-halvøen. Hans tegninger er ikke bare supplement til det nedskrevne materiale men vidnesbyrd i sig selv om livet blandt samerne heroppe.

Museet har en forsknings afdeling og et omfattende arkiv over Kola-halvøens etnografi og selvfølgelig en masse oplysninger om Tjarnoluskij ekspeditioner samt om alle de andre betydningsfulde ekspeditioner der gennem årene blev udført heroppe.

Legenden om menneskedyret

Mjandasj var visse af Kola samernes totem og mytiske forfader. En skabning der blev undfanget som resultat at foreningen af en vildren og en kvinde. Mjandasj betegnes som en olen'-

oboroten'. En 'olen' er en hjort/rensdyr. Ordet oboroten' betegner en person, der ved trolddom er blevet forvandlet til et dyr eller en ting. Det kan også betegne en 'uren kraft' (troldmand/heks), der har antaget en eller andens skikkelse.

Der findes flere forskellige historier om, hvordan Mjandasj blev til. I nogle historier fik den kvindelige shaman Koddi-acka Mjandasj med et vildt

rensdyr. Mjandasj ligner selv et rendyr og da han finder ud af, hvem hans far var løber han hjemmefra og opsøger vildrenerne på tundraen. Fra da af blev det muligt for menneskene at jage vildrenerne. I en anden myte er Mjandasj søn af en vildren og Mjandasj Devi, en stor shaman der ligesom Mjandasj selv kunne forvandles snart til rendyr snart til menneske. I en anden myte var Mjandasj et menneske når han var ude og en ren når han var indendørs. Hans mor fandt en brud blandt menneskene til ham. Bruden var den yngste af tre søstre. Børnene blev til vildrener og forsvandt ud på tundraen sammen med deres far. Moren formaner sønnerne således, at de ikke vil blive bytte for ondsindede jægere med en dårlig karakter. Moren gifter sig igen denne gang med en mand. De lever "fra hånden og i munden" indtil Mjandasj i en drøm giver sin tidligere kone anvisninger på hvordan hendes mand skal jage vildrener. Disse historier er kendt gennem sange og mundtlige fortællinger. At der også var en kult forbundet med fortællingerne om Mjandasj var længe en hemmelighed samerne holdt for sig selv.

Tjarnoluskij opdager Mjandasj kulten. På ekspeditionen til den samiske bygd Jokanga på Kola-halvøen i 1927 hørte Tjarnoluskij første gang om Mjandasj kulten. Hans nyfikenhed var vagt og lidt efter lidt lykkedes det ham at få information om denne hemmelige kult stykket sammen. Hans hoved informanter havde selv som unge set og oplevet kulten forbundet med Mjandasj.

Kulten var forbundet med jagt på vildrenerne, der typisk fandt sted i august – september. Dagen før jagten tog jægeren et rituelt bad og tog rent tøj på.

Natten tilbragte han alene, dvs. adskilt fra sin kone. Inden jagten begynder, sværger jægeren på at den første ren kun er til ham selv.

Når den første ren er nedlagt, tager han byttet med sig hjem. I nærheden af hjemmet udser han et passende sted til den kultiske ceremoni. Her indhegner han en lille plads med birkegrene der stikkes ned i jorden, mod syd var en indgang. Jægerens nærmeste inviteres ind på denne ceremonielle plads. Typisk hans far og søn. Derefter lukkes indgangen med grangrene.

Jægeren begynder så at partere dyret efter nøje regler. Han fjerner skindet og deler hovedet samt venstre lårben fra kroppen. Derefter skære han tungen ud og afskære det yderste af halen, samt fjerner brystbenet. Alle drikker noget af dyrets blod og en gryde vand sættes på ilden. Kødet på brystbenet og venstre lårben koges nu i gryden. Resten af kødet lægges på fyrre grene. Når kødet er kogt begynder det kultiske måltid, hvor alle som en også kors sig inden de begynder at æde. Alle der deltager i måltidet er mænd af hans egen slægt og det var derfor han svor at byttet skulle være for ham selv. Kvinderne er ekskluderet fra ceremonien som skal styrke de mandlige jægers maskulinitet og give jagt

lykke. Kødet blev spist i Mjandasj navn og kulten var tilegnet ham. Det tiloversblevne fra måltidet begravedes under bålpladsens aske. Det resterende kød pakkes ind i renskindet og tages med hjem. Hjemme bestænker jægerens kone jægeren, kødet og gæsterne med vand, hvori der er findelte birkekviste. Det resterende kød koges ceremonielt efter forskellige regler og fordeles så af jægeren selv, således at kødet ikke har været berørt af en kvinde inden det spises.

I de gamle jæger og nomade samfund var arbejdsdelingen bestemt af kønnet. Der var kvinde arbejde og mande arbejde. At overskride disse grænser opfattedes ofte som farlig sammenblanding af den sociale orden. En sammenblanding som måske ville afstedkomme kaos i naturen som man var fuldstændig afhængig af. Sådanne forestillinger kan ligge bag Mjandasj kultens eksklusive maskuline præsentation. Når kødet ikke måtte berøres af en kvinde og når kvinder ikke måtte opholde sig på kultpladsen, var det ikke fordi man opfattede kvinder som urene (det er en kristen forestilling), men fordi den kraft kvinderne havde, kunne være farlige i denne sammenhæng.

Børns bidrag til den kulturhistoriske diversitet i Norden og Arktis.

Af Erik Winther

En spektakulær udstilling om de russiske samer fandt sted sommeren 2019 i Syktyvkar i Nordrusland nærmere betegnet Komi Republiken. Emnet var børns bidrag til den kulturhistoriske diversitet i Norden og Arktis.

Udstillingsgenstandene var manu-

skripter til digte og historier lavet af børn med samisk baggrund samt forskellige former for kunsthåndværk og bog illustrationer.

Bag udstillingen stod Murmansk regionale børnebibliotek. Der har sendt 80 manuskripter til Syktyvkar. Dette udvalg er bare en lille del af bibliotekets 7500 store samling af originale børne-manuskripter.

Manuskript samlingen indeholder samiske eventyr, digte, natur beskrivelser samt

beskrivelser med overvejelser omkring naturbeskyttelse og økologiske spørgsmål som de ser ud fra urfolkernes perspektiv. Mange af bøgerne og manuskript-

terne er smukt dekorerede med materialer af: pap, fløjls, bark og træ. Hver eneste

bog er unik og flere af dem har taget måneder at fremstille. Udstillingens første gæster

var skolelærere og bibliotekarer. Deres reaktion var klar, de var både forbavsede

over lødigheden i disse børn og unges manuskripter og fulde af beundring. Første gang man begyndte at indsamle børnemanuskripter og bøger skrevet af børn i Murmansk

var i 1997. To år senere kunne man supplere med bidrag fra samiske børn i Norge, Sverige og Finland. I dag er store dele af Nordrusland inddraget i dette spændende projekt.

En spændende tanke er om grønlandske børn kunne inddrages i dette arktiske børneprojekt. Det kunne være en opgave man kunne løse med hjælp fra Nordisk Ministerråds kontor i Skt. Petersburg. Desværre er dette kontors arbejde sat på vågeblus,

som alt andet samarbejde med Rusland, så tiden er måske ikke til det!

KNUD RASMUSSEN SELSKABET

Bestyrelse:

FORMAND

CLAUS ORESKOV
30722576 • info@infor.dk

NÆSTFORMAND

JACOB MOTZFELDT KYED
53535025 • jkyed@hotmail.com

KASSERER

NANCY PEDERSEN
40307409 • nancypedersen@live.dk

SEKRETÆR

BIRTE HAAGEN
30528235 • tinok.birte@email.dk

BESTYRELSESMEDLEM

ERIK FLEISCHER ("BARN")
40797921 BARN.FLEISCHER@GMAIL.COM

SUPPLEANTER

JYTTE BLOCH-KELSEN
45819695 • jytte-bloch-kelsen@privat.dk

NAJA MIKKELSEN
NM@GEUS.DK

KNUD MICHELSEN
39627781 • knud@michelsen.mail.dk

Redaktionen af Slædesporet
– udgøres af bestyrelsen med
Claus Oreskov
som ansvarshavende redaktør.

Alle henvendelser vedr. udgivelsen
bedes rettet til redaktøren
info@infor.dk

ISSN 1603-9246

WWW.KRH.DK

Kunst i læ af polarcirklen

Kenojuak Ashevak (1927-2013)

Betragtes som en af de mest bemærkelsesværdige pionerer inden for moderne canadisk inuitkunst. Hun arbejdede med blyant, farvede blyanter, pen og brugte lejlighedsvis plakatmaling, akvareller eller akryl. Mest kendt er hendes værker i stentryk, der har fundet vej til en lang række museer rundt om i verden. Motiverne henter hun fra inuits sagn verden eller fra hverdagens mangfoldige inspirationskilder. Selv siger hun: "Jeg finder bare disse motiver i mine egne tanker og fantasi, og jeg lægger ikke rigtig vægt på hvad det egentlig forestiller. Jeg koncentrerer mig bare om at få det ned på papiret, således at det er behageligt for mit eget øje at se på, uanset om det har noget at gøre med nogen subjektiv virkelighed eller ej. I 1963 var hun med i dokumentar filmen Eskimo Artist: Kenojuak - instrueret af John Feeney, der blev nomineret til en Oscar (Feeney havde foreslået at bruge udtrykket "inuit" i stedet for "eskimo", men i 1963 var det blevet afvist som et ukendt udtryk for publikum).

